YENİ YÜZYIL'DA İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Yıl: 4 Sayı: 6 Ocak-2023 ss: 125-145 ISSN: 2757-7007

TÜRK TELEVİZYON DİZİLERİNİN DİZİ SÜRELERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi İrfan ARIK
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Çelebi Meslek Yüksekokulu
ORCID: 0000-0001-5742-374X, irfan.arik@ikcu.edu.tr

ÖZ

Diziler birçok ülkede televizyon yapımları arasında önemli bir yere sahiptir. Türkiye'de ise dizilerin bambaşka bir yeri vardır. Öncelikle 1990'larda özel televizyon kanallarının açılması, sonrasında da 2000'lerde Türk dizilerinin ihraç edilmeye başlanması ile dizi sektörü büyük bir ivme yakalamış ve halen de diziler televizyon kanallarının en önemli yapımları arasında yer almaktadır. Günümüzde Türk dizileri hem yurt içinde hem de yurt dışında farklı coğrafyalarda ve birçok ülkede geniş bir izleyici kitlesine sahiptir. Türk dizilerinin bu kadar çok izleyiciye ulaşması ve başarılı olmasının yanında yıllar içinde dizi sürelerinin gittikçe uzaması ve günümüzde aşırı uzun bir hale gelmesi gibi bazı olumsuz yanları da ortaya çıkmıştır.

Türk televizyon dizileri ile ilgili yapılan akademik çalışmalara bakıldığı zaman daha çok dizilerin farklı ülkelerde izlenmesi, etkileri, Türkiye'nin imajına katkısı ve sektörde çalışanların yaşadığı sorunlar evreninde olduğu görülmektedir. Dizi süreleri konusuna ise birçok araştırmada değinilmesine rağmen sadece bu konuyu ele alan akademik bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla birçok araştırmacı tarafından eleştirilen ve dizi sektöründeki sorunlardan biri olarak gösterilen dizi sürelerinin ele alınmasının bu konuya dikkat çekilmesi bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu amaçla Türk Televizyon dizilerinin yıllar içinde artan bölüm süreleri ve günümüzde yayınlanan dizilerin süreleri incelenmiştir. Araştırma verileri literatür taraması ve birincil kaynak verileri yoluyla elde edilmiştir. Yapılan çalışmada dizi sürelerinin artmasının aslında bir nedenden çok bir sonuç olduğu sonucuna varılmıştır. Dizi sektöründeki birçok farklı kesim tarafından şikâyet edilen ve hatta gösteriler düzenlenen bir konu olsa da dizi sürelerinin yıllar içinde azalma yerine artış gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla dizi sürelerinin uzamasına yol açan nedenleri ortadan kaldırmadan ve yasal düzenlemeler yapmadan sorunun çözümünün mümkün olamayacağı anlaşılmaktadır. Aksi takdirde mevcut koşullarda Türk dizilerinden sürdürülebilir bir başarı beklemek hayalcilik olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk televizyon dizileri, Dizi sektörü, Dizi süreleri

YENİ YÜZYIL'DA İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Year: 4 No: 6 January-2023 pp: 125-145 ISSN: 2757-7007

THE EVALUATION OF TURKISH TV SERIES IN THE CONTEXT OF SERIES DURATION

Dr. Öğr. Üyesi İrfan ARIK
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Çelebi Meslek Yüksekokulu
ORCID: 0000-0001-5742-374X, irfan.arik@ikcu.edu.tr

ABSTRACT

Series have an important place among television productions in many countries. In Turkey, TV series have an even more important place. First of all, with the opening of private television channels in the 1990s, and then the export of Turkish series in the 2000s, the TV series industry gained momentum and series are still among the most important productions of TV channels. Today, Turkish TV series have a wide audience in different geographies and in many countries both at home and abroad. In addition to the fact that Turkish series have reached so many viewers and are successful, there have also been some negative aspects such as the length of the series over the years and the fact that it has become excessively long today.

When we look at the academic studies on Turkish television series, it is seen that they are mostly about watching Turkish series in different countries, the effects of Turkish series, their contribution to the image of Turkey and the problems experienced by the employees in the sector. Although the issue of series durations has been mentioned in many studies, no academic study has been found that only deals with this issue. Therefore, it is thought that examining the duration of the TV series, which has been criticized by many researchers and shown as one of the problems in the TV industry, will be useful in drawing attention to this issue. For this purpose, the increasing duration of episodes of Turkish TV series over the years and the duration of the TV series aired today were examined. The data of the research were obtained through literature review and primary source data. In the study, it has been concluded that the increase in the duration of the series is actually a result rather than a cause. Although it is an issue that is complained about by many different segments of the TV series industry and even some demonstrations were organized, it is seen that the duration of the TV series has increased rather than decreased over the years. Therefore, it is understood that it is not possible to solve the problem without eliminating the reasons that lead to the prolongation of the TV series and making legal arrangements. Otherwise, it would be delusional to expect a sustainable success from Turkish TV series under current conditions.

Keywords: Turkish television series, series industry, series durations

GİRİŞ

Diziler birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de en çok izlenen televizyon yapımları arasında yer almaktadır (TİAK, 2021, s. 38; Deloitte.com, 2014, s. 10). Dizilerin çok izlenmesinin nedenleri arasında izleyicilerin dizi karakterleri ile özdeşlik kurmaları, gündelik hayatın içinden olaylara yer vermesi, izleyicilerin rahatlamasını ve eğlenmesini sağlaması gibi özellikler sayılabilir. Diziler her bölüm sonunda izleyicilerdeki merak duygusunu canlı tutarak uzun yıllar boyunca devam edebilmektedir. İzleyicilerin günlük rutinlerinin önemli bir parçasını oluşturan dizileri izlemek için ne kadar süre ayırdıkları, diğer bir ifadeyle dizi sürelerinin ne kadar uzun olduğu konusu da önem arz etmektedir. Günümüzde birçok işi aynı anda yapma durumunda olan modern insanın yaşamında her şeyin hızı artarken neredeyse her gün takip edilen yerli dizilerin bölüm sürelerinin uzaması modern yaşamın akışına ters düşmektedir. Yabancı dizilerin bir bölümü ortalama 40-60 dakika arası bir süreye sahipken Türk dizilerinde görülen yabancı dizilerin iki-üç katı uzunluktaki bölüm süreleri oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu bu süre farkının literatür destekli olarak ortaya konulması, hangi kanalın ve araştırma kapsamındaki hangi dizilerin ortalama bölüm sürelerinin ne kadar olduğunu belirlemek bu araştırmanın sorunsalını oluşturmaktadır.

Dizilerin süreleri konusu Türk dizilerinin 'prime time' kuşağında yayınlanmaya başlanmasıyla birlikte tartışılmaya başlayan bir konudur. Türk dizilerinin yurt dışına açılması ve başarılar elde etmesiyle birlikte bu konu daha da fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Günümüzde Türk dizilerinin süresinin geldiği nokta ise birçok farklı platformda daha çok şikâyet ve olumsuz bir unsur olarak dile getiriliyor olsa da dizilerin süresi artmaya devam etmektedir. İlginç olan ise bundan sonra Türk dizilerinin süresinin azalacağına dair bir beklentinin bile bulunmamasıdır.

Bu çalışmada TRT 1, ATV, Kanal D, SHOW TV, FOX TV ve TV8 olmak üzere 6 televizyon kanalında yayınlanan 20 Türk dizisinin bölüm süreleri kanallar ve diziler bağlamında tablolar ve grafikler kullanılarak gösterilmiştir. Bunun yanında Türk dizilerinin uzunluğuna dikkat çekmek için aynı dönemde gösterime giren Türk filmlerinin süreleri ile de karşılaştırma yapılmıştır. Böylece bu çalışma ile dizilerin bölüm sürelerinin uzunluğu konusuna vurgu yapılmakta ve bu konuda farkındalık oluşturmak için literatüre bir katkı olacağı ümit edilmektedir.

1. TÜRK DİZİLERİNİN GELİŞİMİ

Türkiye'de 1960'lı yılların sonuna doğru başlayan televizyon yayıncılığının dizilerle tanışması 1970'li yılların başında ilk olarak yabancı dizilerle olur. Televizyonda yayınlanan yabancı dizilerin gördüğü ilgi Yeşilçam film sektörünün farklı arayışlara girmesine sebep olur ve önce yabancı yapımlardan yerli uyarlama filmler yapılır ardından da tiyatro oyunları filmlere ve dizilere dönüştürülür. Bant kaydı alınan tiyatro eserlerinin televizyonda yayınlanması yerli dizilere geçişin birinci aşaması olarak kabul edilebilir (Yağcı, 2011, s. 4). Nitekim yayınlanan ilk yerli diziler de edebi eserlerin televizyona uyarlanması yoluyla yapılır. O yıllarda TRT Genel Müdürü olan İsmail Cem'in Yeşilçam'ın ünlü film yönetmenlerini dizi yapmaya teşvik etmesi ile ilk yerli diziler yapılır. TRT'de yayınlanan ilk yerli sitcom dizisi Kaynanalar (1974), ilk yerli drama dizisi ise bir edebi eser uyarlaması olan Aşk-ı Memnu'dur (1975).

Bu dizilerin haricinde de Küçük Ağa (1984), Kartallar Yüksek Uçar (1984) gibi başarılı yerli

dizi girişimleri olmakla birlikte genel olarak 1970'li ve 1980'li yıllarda televizyonda yabancı dizilerin hâkimiyeti göze çarpmaktadır. 1985 yılında toplam yayın süresinin yüzde 30'u yabancı ve yerli dizilerden oluşmaktadır. 1980'li yılların ortalarından itibaren ise serbest piyasa ekonomisinin kurallarının işlemesiyle ve halkın yabancı dizilere olan ilgisinin TRT tarafından görülmesi neticesinde dış yapımlar için "kaset teslim" anlaşmalara kapı açılır ve böylece yerli dizi çekimlerinin ivme kazandığı görülür (Çelenk, 1999, s. 317-318).

1980'li yıllarda Dallas (1978-1991), Kara Şimşek (1982-1986), Cosby Ailesi (1984- 1992), Mavi Ay (1985-1989) ve Altın Kızlar (1985-1992) gibi yabancı dizilerin yakaladığı popülerlik TRT'nin Osmancık-Kuruluş (1986), Cahide (1989), Ateşten Günler (1987) ve Fosforlu Cevriye (1989) gibi büyük bütçeli yapımlara yönelmesine yol açar. Bu yıllarda Yeşilçam sinemacıları TRT'nin dizilere yüksek miktarlarda ödeme yapmasına tepki gösterir. Fakat ilerleyen yıllarda daha çok ekonomik sebepler kaynaklı olarak büyük bütçeli yapımları yapmak zorlaşınca Perihan Abla (1986-1988), Bizimkiler (1989-1994) ve Kuruntu Ailesi (1985-1990) gibi mahalle ve aile dizilerinin çekimine bir yönelim olur. Bu tür dizilerde daha çok iç mekân çekimleri kullanıldığı için maliyet de nispeten az olmaktadır (Yağcı, 2011, s. 10).

1980'lerin ortalarından itibaren dünyada yayıncılık alanında ortaya çıkan neoliberal yaklaşımlar, Türkiye'de reklam yönetmeliğinin değişmesi ve sponsorluk uygulamasının başlaması ile medya sektörü özel girişimcilerin ilgi odağı olmaya başlar. Artık TRT'nin çok kanallı olması yeterli gelmez ve özel televizyon kanalı girişimleri yasal altyapıya bakılmadan hayata geçirilir. İlk olarak Star 1 kanalı 1990 yılında uydudan yayın yapmaya başlar (Aziz, 2013, s 209). 1990'lı yıllarda özel televizyon kanallarının yayın hayatına başlaması ile yerli dizi sektörü de canlanır. Bu dönemde daha çok mahalle ve aile dizileri tarzında diziler çekilir. Kanallar arasında dizi yayıncılığı konusunda bir rekabetin başladığı, dizilerin kanallar için önemli yapımlar haline geldiği yıllardır. TRT Bizimkiler gibi sevilen dizileri ve tek televizyon kanalı olduğu yıllardan kalan Perihan Abla gibi dizilerin tekrarlarını yayınlayarak diğer kanallara üstünlük kurmaya çalışırken özel kanallar da reklam yönetmeliğindeki açıklardan yararlanarak reklam pastasından daha çok pay almaya çalışırlar. TRT yaşadığı mali sorunlar nedeniyle izleyicilerini özel kanallara kaptırmaya başlar; Bizimkiler ve Ferhunda Hanım gibi reytingi yüksek dizileri özel kanallara geçer ve TRT özel kanallarla rekabette zorlanmaya başlar. Hatta bazı özel kanallar yasalardaki boşluktan da istifade ederek TRT'nin dizilerinin adlarını değiştirerek yayınlamaya başlar. Üstelik yapımcı, yönetmen ve eser sahiplerine yapılan ödemeler de tam yapılmaz, aksatılır. Dizilerin bölüm tekrarlarına ise ödeme bile söz konusu değildir (Yağcı, 2011, s. 13). Kısacası Türkiye'de medya sektöründe kanun ve yönetmeliklerin yeterli olmadığı ve sektörün kurallarının yeni oluşmaya başladığı bir dönemdir, bilhassa özel sektörün emekleme aşamasıdır denilebilir. Aziz (2013, s. 208) bu yılları tam bir "kaos dönemi" olarak tanımlamaktadır.

1990'lı yılların başında Uzan Grubu, Doğan Grubu, Ciner Grubu gibi büyük medya holdinglerinin özel televizyon kanalları yayınlarına başlamasıyla kanallar arasındaki büyük rekabette 1990'lı yılların ortalarından itibaren diziler ön plana çıkmaya başlar. Bir yılda çekilen dizi sayısı film sayısına yetişir, Türkiye dünyada en çok dizi izlenen ülkeler arasına girer. Artık dizi sektörü büyük bir sektör haline gelir (www.senaryo.org.tr, 2010).

1990'lı yıllarda çekilen dizilerde siyasi ve ideolojik yaklaşımlar görülmez, daha çok Süper

Baba (1993), Ferhunda Hanım (1993), Şehnaz Tango (1996), Babaevi (1997), İkinci Bahar (1998) gibi aileyi merkez alan muhafazakar yapımlar göze çarpar. Maliyetinin az olmasının da etkisiyle televizyonda kendine yer bulan diğer bir yapım türü ise tiplemeler aracılığıyla politik eleştirinin yapılabildiği ve toplumsal konuların işlendiği Bir Demet Tiyatro (1997), İnce İnce Yasemince (1997), Olacak O Kadar (1986) gibi güldürü türleridir. 1970 ve 1980'li yıllarda görülen edebi eser uyarlamalarına ise bu yıllarda rastlanılmaz (Yağcı, 2011, s. 15).

2000'li yıllarla birlikte söz konusu bu durum değişmeye başlar; önce yakın geçmiş ile ilgili siyasi içerikli Yeditepe İstanbul (2001), Çemberimde Gül Oya (2004), Hatırla Sevgili (2006) gibi yapımlar ardından da Yaprak Dökümü (2007), Aşk-ı Memnu (2008) ve Hanımın Çiftliği (2009) gibi edebi eser uyarlamaları ekranlarda yerini alır ve çok popüler olur (Çelenk, 2010, s. 22).

Önceki yıllarda yerli dizilerde daha çok ünlü sinema ve tiyatro oyuncuları rol alırken 2000'li yıllardan itibaren dizilerde aldıkları roller sayesinde ünlü olan yeni yüzler ortaya çıkmaya başlar. Hatta sonraki yıllarda dizilerle ünlü olan bazı oyuncular sinema filmlerinde de rol alır.

2000'li yıllarla birlikte diziler artık birçok farklı sektörü besleyen büyük bir endüstri haline gelmeye başlar. Dizi müzikleri yapımı, dizi oyuncusu bulunması (Cast ajansları), dizi çekilen yerlerin kiralanması ya da dizi/film çekim platolarının oluşturulması, dizi setlerinde teknik hizmetlerin sağlanması ve 'catering' hizmeti gibi farklı sektörlerin canlanmasını sağlar. Rekabet kurulunun 2007 yılı raporuna göre televizyonda reklam pastasının yüzde 40'ına yakınını diziler alır (Milliyet, 2008).

2008 yılında başlayan küresel ekonomik kriz yerli dizi sektörünü de olumsuz etkiler ve sektör yüzde 30 küçülür. Ayrıca bu yıllar sektörde çalışanlar arasında uzun set çalışma saatleri, sigortasız ve güvencesiz iş ortamı nedeniyle protestoların ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yıllardır. 2010 yılında Senaryo Yazarları Derneği'nin (SENDER) girişimiyle "Yerli dizi Yersiz Uzun" sloganıyla dizilerin sürelerinin uzun olması protesto edilir. Sektörün asıl odak noktası ise reytingler ve yurt dışına pazarlanan Türk dizileridir. Hatta Türkiye'de tutmayan ve yayından kaldırılması düşünülen bazı diziler yurt dışında çok ilgi görmesiyle çekimlerine devam edilir.

2010'lu yıllara gelindiğinde artık Türk dizileri yurt dışında talep gören yapımlar arasına girer, hatta birçok farklı ülkede ve coğrafyada medya sektöründe önemli reyting oranları elde eder. İlk olarak 2001 yılında Deli Yürek adlı dizinin Kazakistan'a satılması (Arbatlı ve Kurar, 2015, s. 38) ile başlayan yerli dizilerin yurt dışı serüveni 2007 yılında Gümüş dizisinin Orta Doğu'ya açılması ve büyük bir beğeni kazanmasıyla başka bir boyuta taşınır. Sonraki yıllarda ise Orta Asya, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Balkan ülkeleri ile başlayan Türk dizilerinin başarı serüveni devam eder ve Uzak Doğu, Batı Avrupa, Güney Amerika ülkeleri gibi birbirinden çok farklı ülkeler ve kültürler tarafından da beğenilmeye başlar. Üstelik dizilerin başarısı Slade ve Bechenham (2005, s. 337) tarafından da vurgulandığı üzere sadece reytinglerle sınırlı değildir. Türk dizileri hem yurt içinde hem de yurt dışında ses getiren, tartışmalara konu olan, gündem oluşturan ve farklı birçok alana katkı yapan büyük bir sektör haline gelir. Azerbaycan, Afganistan, Irak, Mısır, Suudi Arabistan, Yunanistan gibi bazı ülkelerde Türk dizilerinin kısa sürede elde ettiği büyük izlenme oranları ülkede tartışma konusu olur, hatta bazı ülkeler daha

da ileri giderek Türk dizilerine çeşitli gerekçelerle yasaklar getirir.

2010'lu yıllarda Türkiye'de ve yurt dışında özellikle belli coğrafyalarda Türk dizileri furyası oluştuğu söylenebilir. Buna paralel olarak Türkiye'deki televizyon kanallarının da dizilerle birbiri ile rekabet ettiği ve elde edilen ekonomik gelirin büyüklüğü sebebiyle sektörün dizilere dayalı bir yapıya dönüştüğü söylenebilir. Yerli sinema sektörünü bile artık dizi yapımcıları ve yönetmenleri yönlendirir duruma gelir. Dolayısıyla sanatsal kaygılar yerini tamamen reyting ve kazanç üzerine kurulu bir yapıya bırakmaya başlar. Hiçbir oyunculuk ya da sanatsal yönü olmayan Youtuberların bile reyting uğruna dizilerde ve filmlerde rol aldığı görülür.

2020'li yıllara doğru sektörde özellikle yaratıcılık konusunda bir tıkanma yaşandığı görülmektedir. Birbirinin kopyası gibi duran ve ağır dramlar içeren yapımlar artık kendini tekrar eder duruma gelmeye başlar. Bu nedenle olsa gerek birçok Amerikan ve Güney Kore dizisi yerli yapımlara uyarlanır ve bu yapımlar da hem yurt içinde hem de yurt dışında izleyici tarafından beğenilir. Önceki yıllarda da bu tür uyarlama yapımlara rastlanılmakla birlikte bu yıllarda uyarlama sektör için bir çıkış yolu olarak görülmeye başlar. Yurt dışından alınan diziler Türk kültürüne uyarlanır, süreleri 2-3 katına çıkarılır ve bol dram sosu eklenerek izleyiciye servis edilir. İçerik üretmede ve yaratıcılık konusunda yaşanan sıkıntıların bir sonucu olarak yeni pazarlar olarak kabul edilen İspanya, İtalya ve Portekiz gibi Batı Avrupa ülkelerine yeni dizilerden daha çok arşivdeki diziler pazarlanmaktadır.

Dizi sektörünün yukarıda bahsedilen sorunlarına rağmen hâlihazırda özellikle dizi ihracatı bakımından önemli bir konumda olduğu söylenebilir. Bugün Türkiye ABD'den sonra en çok dizi ihraç eden ülke konumundadır (KASAM, 2021; Aslan, 2020, 156). Ayrıca dizilerin çekim ve oyunculuk kalitesinin yüksek olması, çok fazla şiddet ve cinsellik içermemesi, izleyicinin ilgisini canlı tutan temaları işlemesi ve duyguları çok iyi aktarması bakımından başka ülkelerin dizilerine karşı üstünlük sağladığı görülmektedir. Türk dizilerinde kullanılan mekânlar ve müzikler de dizilerin kalitesini artıran diğer özellikler arasında sayılabilir.

2. DİZİ SÜRELERİ

Her formatın yaklaşık bir süresi olduğu gibi dizi formatının da tüm dünyada kabul gören 40-60 dakika arasında bir süresi olduğu bilinmektedir. Bir alt dizi türü olan Sitcom'larda ise bu süre 20-30 dakika arasıdır. Wilson (1993, s. 248) 1950'li yıllarda Amerikan pembe dizilerinin aynı radyoda olduğu gibi 15 dakikalık kısa diziler olarak başladığını, ardından 30, 60 ve 90 dakikalık diziler şeklinde devam ettiğini ifade eder. Fakat 90 dakikalık formatın hem izleyici hem de yapımcılar açısından bazı sorunlar ortaya çıkarması, dolayısıyla da kabul görmemesi üzerine tekrar 60 dakikalık formata geri dönüldüğünü belirtir. Günümüzdeki yabancı televizyon dizilerine bakıldığı zaman 20, 40 ve 60 dakikalık formatların kullanıldığı, en çok kullanılan formatın ise 40-45 dakika süren format olduğu görülmektedir.

1970'li yıllarda ilk yayınlanan Türk dizileri de ilk yayınlanan Amerikan pembe dizileri gibi kısa sürelidir. İlk yayınlanan yerli diziler olan Kaynanalar (1974) ve Aşk-ı Memnu'nun (1975) süresi 25-30 civarıdır. Bu yıllarda dizilerin hem bölüm süresi hem de bir sezondaki toplam bölüm sayısı sınırlıdır. Aşk-ı Memnu adlı dizi 33'er dakikalık 6 bölümden oluşurken Kaynanalar

adlı dizinin ikinci sezonu sadece 7 bölümdür. Hatta izleyiciler dizi izlemekten çok keyif alınca televizyon kanalına mektup yazarak 'hiç olmazsa her gece bir dizi' yayınlanmasını ve dizi sürelerinin 25 dakikadan daha uzun olmasını, en azından 45-50 dakika olmasını talep ederler (Cumhuriyet, 1975, s. 5). Nitekim bu taleplere paralel olarak sonraki yıllarda çekilen dizilerin sürelerinin arttığı görülmektedir. Bir edebiyat uyarlaması olan ve 8 bölüm olarak yayınlanan Küçük Ağa (1984) adlı dizinin süresi 40-60 dakika arasındadır. Çekildiği tarihte o güne kadar çekilen en uzun yerli dizi unvanını alan Kartallar Yüksek Uçar (1984) adlı dizi toplam 12 bölümdür. Dizinin bölüm süreleri ise 40-60 dakika arasında değişmektedir. Kaynanalar adlı dizinin 1987'de yayınlanan versiyonunda bölüm süreleri 45-50 dakika civarıdır (TRT arşiv).

1990'lı yıllarla birlikte Türkiye'de medya sektöründe yaşanan hızlı değişimler ve özel kanalların açılması sonucundaki gelişmeler dizi sektörünü de fazlasıyla etkiler. 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren özel televizyon kanalları arasında kızışan rekabetten dizi süreleri de payını alır. Artık akşam ana haber bülteninden hemen sonra 'prime time' kuşağında yayınlanan dizilerin süreleri de uzamaya başlar. Dizilerin süreleri önce 45 dakikaya ardından da 60 dakikaya kadar uzar (Yağcı, 2011, s. 12). Televizyon kanalları reklam gelirlerini artırabilmek için çareyi dizi sürelerini uzatmada bulur ve ilerleyen yıllarda neredeyse tüm 'prime time' kuşağı dizilerle doldurulur. Bazı televizyon kanalları 'prime time' kuşağında iki dizi birden yayınlamaya başlar. Bununla birlikte bu dönemde dizilerin bölüm süresi yine de bir saati aşmamaktadır.

2000'li yıllarla birlikte Türk dizilerinin yurt dışına açılması ve elde ettiği başarılar televizyon kanallarını ve yapımcıları yeni yerli diziler çekmeye teşvik eder ve 2010'lu yıllarla birlikte Türk dizileri dünyada dizi sektörünün büyük aktörlerinden biri haline gelir. Artık Türkiye en çok dizi ihraç eden ülkeler arasındadır (Akşam, 2014). Bu gelişmeler dizi sektörüne gözlerin dikilmesini sağlarken dizilerin süreleri de daha çok tartışılmaya ve gündem olmaya başlar. Nitekim 2010 yılında Sinema Yazarları Derneği SENDER'in çağrısıyla "Yerli Dizi Yersiz Uzun" sloganıyla dizilerin süresinin 45 dakikayı geçmemesi için eylem yapılır. Bu eyleme dizi oyuncuları ve yapımcıları da destek olur fakat eylemden sonra dizi süreleri azalmak yerine daha da fazla uzamaya başlar. Söz konusu eylemin yapıldığı yıllarda 90 dakika olan dizi süreleri 2010'lu yılların ortalarına gelindiğinde 120 dakikayı geçmiştir. Günümüzde ise bölüm süresi bazı diziler için üç saate yaklaşmaktadır.

2010'lu yıllarda göze çarpan bir diğer gelişme ise senaristler dizilerin uzunluğuna tepki göstermeye ve aynı zamanda sektörde yeni, yaratıcı senaryolar ve projeler bulma konusunda sıkıntılar yaşanmaya başlayınca dizi sektörü çözümü yabancı dizilerden uyarlamalar yaparak bulmaya çalışır. Önceki yıllarda da örnekleri yapılmış olan uyarlama diziler bu yıllarda daha fazla tercih edilmeye başlar. Amerika, Güney Kore ve Japonya gibi farklı ülkelerden alınan 40-45 dakikalık diziler sündürülür ve süresi 120-130 dakikaya çıkartılarak hem yurt içinde yayınlanır hem de yurt dışına pazarlanır. Hatta bu dizilerin bir kısmı yurt dışında orijinalinden daha büyük başarılar elde eder.

Dizilerin bu kadar uzun olması nedeniyle 'doldurma/dolgu sahneler' ya da 'ölü zamanlar' gibi ifadelerle nitelendirilen ve sadece dizinin süresini uzatabilmek için herhangi bir sanatsal kaygı güdülmeden çekilen sahnelere yer verilmektedir. Örneğin, dizide karakterin telefonu çalar ama bir türlü açmaz, izleyici telefonun uzun süre çalmasını dinler, parkta ya da deniz kenarında

uzun yürüyüşler yapılır, karakterin ağlaması ya da eğlenmesi uzun süre ekranda gösterilir. Karakterlerden biri bir söz söyler ya da bir şey yapar ve o sahnedeki her karakterin yüz ifadesi, jest ve mimikleri sırayla izleyiciye ekranda büyük kafalar şeklinde gösterilir. Hatta bazen gereksiz yere ağır çekimlere yer verilir, ya da eski sahneler karakterin hatırlaması olarak izleyiciye defalarca gösterilir. Dizilerin bu şekilde gereksiz yere uzatılması/sündürülmesi dramatik yapıya ve gerçeklik duygusuna zarar vermekte, senaryo hatalarına yol açmaktadır (Tüzün Ateşalp, 2016, s. 14). Benzer şekilde İpşiroğlu (2020, s. 169) da popüler olan Türk dizilerinde "*klişe karakterler, yapay olaylar, hiç de inandırıcı olmayan kurgu ve lastik gibi uzayan ve yinelene sahneler*" bulunmasına vurgu yapmaktadır. Diğer taraftan dizilerin doldurma/dolgu sahneler ile uzatılmasının bir sonucu olarak da izleyici dizileri televizyon yerine internet üzerinden izlemeye başlamaktadır. Böylece hem doldurma/dolgu sahneleri ve reklamları atlayarak geçebilmekte hem de istediği yerde ve zamanda istediği kadar izleme yapabilmektedir.

Televizyon dizilerinin uzun olmasının bir başka olumsuz sonucu ise izleyicinin dizi bölüm sürelerinin çok daha kısa olduğu Netflix, Amazon+, Blu TV gibi dijital platformlarda dizi izlemeye başlamasıdır. Bu platformlardaki dizilerin bölüm süresi 40-60 dakika arasında olmakta ve televizyon dizilerinde çokça yer verilen doldurma/dolgu sahneler bulunmamaktadır. Dolayısıyla izleyici keyifle 40-60 dakikalık dizi izlemektedir.

Deloitte tarafından 2014 yılında hazırlan raporda dizi sürelerinin gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında aşırı uzun olduğuna vurgu yapılmakta ve bu durumun sürdürülebilirliği sorgulanmaktadır. Set çalışanlarının güvencesiz bir şekilde çok zor şartlar altında çalışmasına ve oyuncu, yönetmen ve senarist dâhil herkesin şikâyet etmesine rağmen dizi sektöründeki mevcut finansal yapı göz önüne alındığında dizi sürelerinin kısalmasının pek mümkün olmadığı öngörülmektedir (Deloitte, 2014, s. 33). Nitekim sonraki yıllarda dizi sürelerinin daha da uzamasıyla yapılan bu tespitlerin doğru olduğu görülmektedir. Aynı tespitler bugün için de geçerliliğini korumaktadır.

3. YÖNTEM

Bu çalışmanın temel amacı, Türk televizyon dizilerinde bölüm sürelerinin yıllar içinde sürekli artarak günümüzde geldiği durumu ortaya koymaktır.

Araştırma verileri literatür taraması ve birincil kaynak verileri yoluyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler tablo ve grafikler kullanılarak betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmaya 8-14 Mayıs 2022 tarihinde 'prime time"da en çok reyting alan 10 dizi, en az iki sezon devam eden 4 dizi ve 2022 yılında başlayan 6 dizi olmak üzere toplam 20 televizyon dizisi dâhil edilmiştir. Ayrıca araştırmada Türk dizilerinin uzunluğuna vurgu yapmak için aynı dönemde vizyona giren filmlerin süreleri ile bir karşılaştırmaya da yer verilmiştir. Bunun için 2022 yılında araştırma verilerinin toplandığı 14 Mayıs 2022 tarihine kadar vizyona giren 10 adet Türk filminin süreleri incelenmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamına alınan televizyon dizilerinin süreleri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya konu olan televizyon dizileri

Sıra No	Dizi Adı	Sezon	Kanal	Yapım Şirketi
1	Gönül Dağı	2	TRT 1	Köprü Film
2	Kuruluş Osman	3	ATV	Bozdağ Film
3	Yargı	1	Kanal D	Ay Yapım
4	Alparslan Büyük Selçuklu	1	TRT 1	Akli Film
5	Camdaki Kız	2	Kanal D	OGM Pictures
6	Teşkilat	1	TRT 1	Tims&B Productions
7	Üç Kız Kardeş	1	Kanal D	Süreç Film
8	Sadakatsiz	2	Kanal D	Medyapım ve Mednova
9	Yasak Elma	5	FOX TV	Medyapım
10	Mahkum	1	FOX TV	MF Yapım
11	Arka Sokaklar	16	Kanal D	Erler Film
12	Bir Zamanlar Çukurova	4	ATV	Tims&B Productions
13	Masumlar Apartmanı	2	TRT 1	OGM Pictures
14	Kardeşlerim	2	ATV	NG Medya
15	Aziz	1	SHOW TV	O3 Medya
16	İyilik	1	SHOW TV	Medyapım
17	Hakim	1	ATV	Limon film
18	Kasaba Doktoru	1	TRT 1	ARC Yapım
19	Annenin Sırrıdır Çocuk	1	TV8	NTC Yapım
20	Baba	1	SHOW TV	Ay Yapım

Araştırmaya konu olan televizyon dizileri tablosundaki ilk 10 dizi 8-14 Mayıs 2022 tarihinde 'prime time'da en çok reyting alan diziler, tabloda 11-14'üncü sıra arasındaki diziler en az iki sezon devam eden diziler ve tablodaki 15-20'nci sıra arasındaki diziler ise 2022 yılında yayınlanmaya başlayan dizilerdir, toplamda 20 televizyon dizisi bulunmaktadır. Tabloda yer alan dizilerin farklı yapım şirketleri tarafından çekildiği ve farklı televizyon kanalları tarafından yayınlandığı görülmektedir. TRT 1 ve Kanal D'de 5 dizi, ATV'de 4 dizi, SHOW TV'de 3 dizi, FOX TV'de 2 dizi ve TV8'de yayınlanan 1 dizi araştırma kapsamındadır. Dolayısıyla araştırmada 6 farklı televizyon kanalından diziler yer almaktadır. Dizilerin yapım şirketleri konusunda ise çeşitlilik daha fazladır. Tims&B Productions, Ay Yapım, OGM Pictures ve Medyapım'ın 2 dizisine, diğer yapım şirketlerinin ise 1 dizisine yer verilmiştir.

Tablo 2: Araştırmaya konu olan dizilerin ortalama bölüm süreleri

Sıra No	Dizi Adı	Sezon	Kanal	Ortalama Süre (Dakika)	Sezon Finali / Final durumu
1	Gönül Dağı	2	TRT 1	152	Sezon Finali
2	Masumlar Apartmanı	2	TRT 1	148	Final yaptı
3	Üç Kız Kardeş	1	Kanal D	146	
4	Alparslan Büyük Selçuklu	1	TRT 1	143	Sezon Finali
5	Kasaba Doktoru	1	TRT 1	143	
6	Bir Zamanlar Çukurova	4	ATV	140	
7	Kuruluş Osman	3	ATV	139	
8	Teşkilat	1	TRT 1	138	Sezon Finali
9	Camdaki Kız	2	Kanal D	137	
10	Baba	1	SHOW TV	137	Sezon Finali
11	Kardeşlerim	2	ATV	136	
12	Aziz	1	SHOW TV	135	Sezon Finali
13	Yargı	1	Kanal D	131	Sezon Finali
14	Hakim	1	ATV	126	
15	İyilik	1	SHOW TV	125	
16	Mahkum	1	FOX TV	124	Sezon Finali
17	Arka Sokaklar	16	Kanal D	124	
18	Sadakatsiz	2	Kanal D	105	Final yaptı
19	Annenin Sırrıdır Çocuk	1	TV8	105	
20	Yasak Elma	5	FOX TV	103	
			Ortalama	**132**	

Tablo 2'de araştırma kapsamına alınan dizilerin ortalama bölüm süreleri ve final/sezon finali durumları gösterilmektedir. Araştırma kapsamına alınan dizilerin ortalama bölüm süreleri hesaplanırken bir önceki hafta yayınlanan bölümün özetinin gösterildiği süre ve reklam süreleri dâhil edilmemiştir. Ortalama bölüm süresi en uzun dizi TRT 1'de yayınlanan Gönül Dağı adlı

dizi olurken ortalama bölüm süresi en kısa dizi FOX TV'de yayınlanan Yasak Elma adlı dizi olmuştur. Yasak Elma adlı dizinin ortalama bölüm süresinin kısa olmasında ilk bölümünün 5 sezon önce çekildiği ve araştırma kapsamına dâhil edilen ilk bölümünün süresinin nispeten daha kısa olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ortalama bölüm süresi en kısa ikinci dizi 148 dakika ile TRT 1'de yayınlanan Masumlar Apartmanı, üçüncü dizi ise 146 dakika ile Kanal D'de yayınlanan Üç Kız Kardeş adlı dizidir. Araştırma kapsamındaki 20 dizinin ortalama bölüm uzunluğu 132 dakikadır. Ortalama bölüm süresi en uzun ilk beş diziden dördünün TRT 1'de yayınlanıyor olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamına alınan dizilerden 7'si araştırma verilerinin toplandığı haftada sezon finali, 2'si de final yapmıştır.

Grafik 1: TRT 1'de yayınlanan dizilerin ortalama süreleri

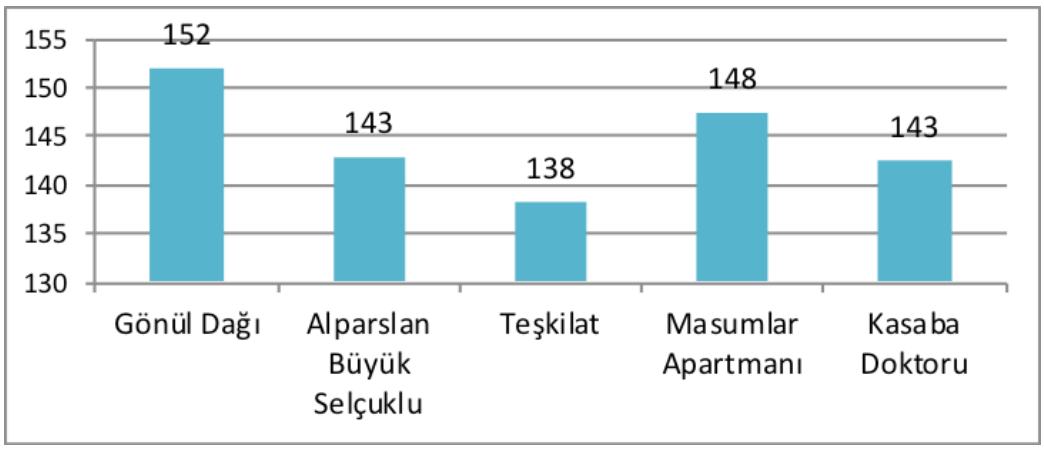

Grafik 1'de TRT 1'de yayınlanan dizilerin ortalama bölüm süreleri gösterilmektedir. En uzun ortalama bölüm süresine sahip dizi 152 dakika ile Gönül Dağı olurken, en kısa ortalama bölüm süresine sahip dizi 138 dakika ile Teşkilat olmuştur. TRT 1'de yayınlanan dizilerin hiç birinin ortalama bölüm süresi araştırma kapsamına alınan dizilerin ortalama bölüm süresi olan 132 dakikadan az değildir.

Grafik 2: Televizyon kanallarına göre yayınlanan dizilerin ortalama süreleri

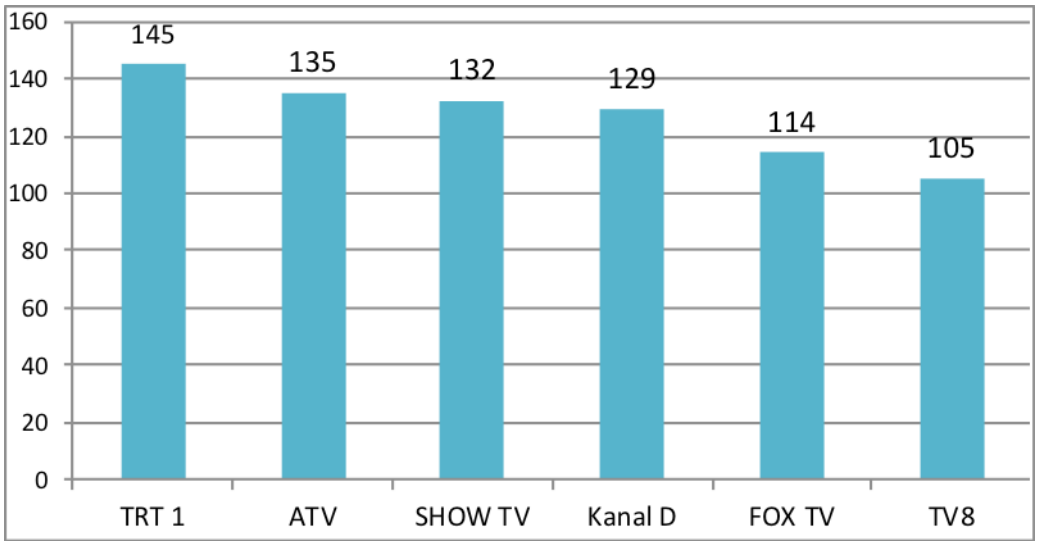

Grafik-2'de dizilerin ortalama sürelerine televizyon kanalları açısından bakıldığında TRT 1 kanalı 145 dakika ile en uzun ortalama dizi süresine sahipken, TV8 105 dakika ile en kısa ortalama dizi süresine sahiptir. En uzun ortalama dizi süresine sahip ikinci televizyon kanalı 135 dakika ile ATV, üçüncüsü ise 132 dakika ile SHOW TV'dir.

Grafik 3: Yeni başlayan televizyon dizilerinin ortalama süreleri

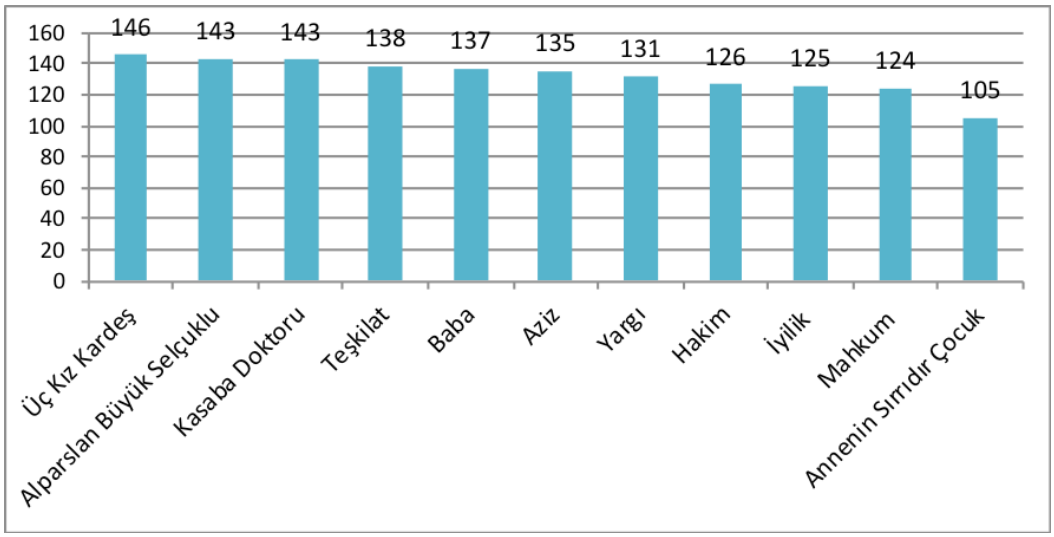

Grafik 3'te yayınlanmaya yeni başlayan dizilerin ortalama sürelerine bakıldığı zaman en uzun ortalama süreye sahip dizinin 146 dakika ile Üç Kız Kardeş adlı dizinin, ikinci sırada 143 dakika ile Alparslan Büyük Selçuklu ve Kasaba Doktoru adlı iki dizinin, üçüncü sırada ise Teşkilat adlı dizinin geldiği görülmektedir. Son sırada ise ortalama 105 dakika ile Annenin Sırrıdır Çocuk adlı dizi yer almaktadır.

Grafik 4: En az iki sezon yayınlanan dizilerinin ortalama süreleri

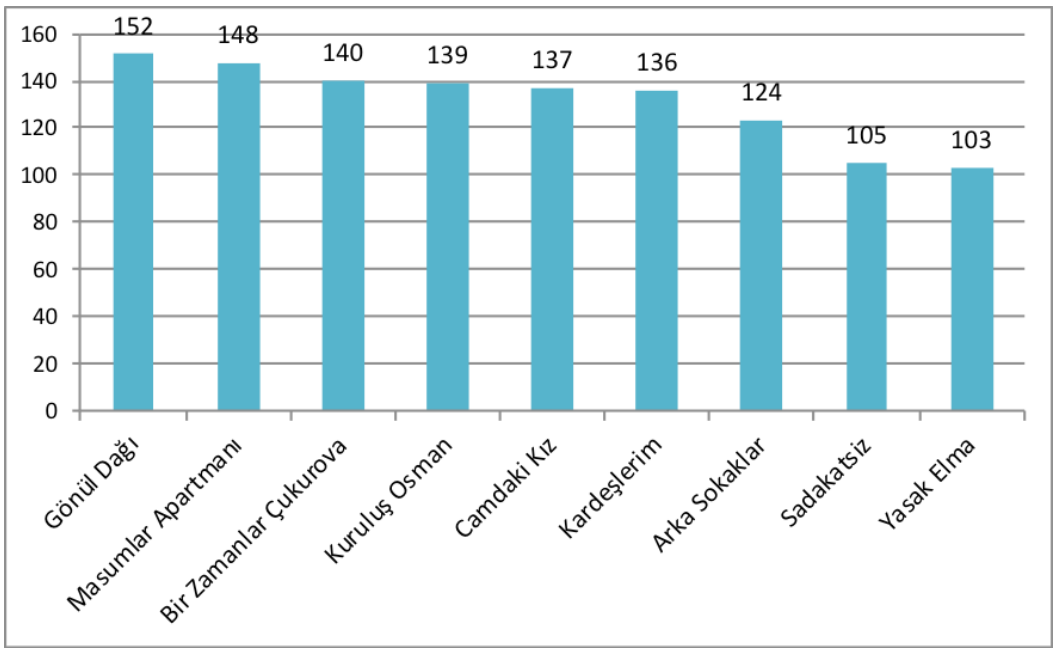

Grafik 4'te en az iki sezon yayınlanan dizilerin ortalama süresi karşılaştırıldığında 152 dakika ile Gönül Dağı birinci, 148 dakika ile Masumlar Apartmanı ikinci, 140 dakika ile Bir Zamanlar Çukurova üçüncü sırada bulunmaktadır. Son sırada ise 103 dakika ile Yasak Elma adlı dizi yer almaktadır.

Grafik 5: İki sezondan daha fazla yayınlanan dizilerinin ortalama süreleri

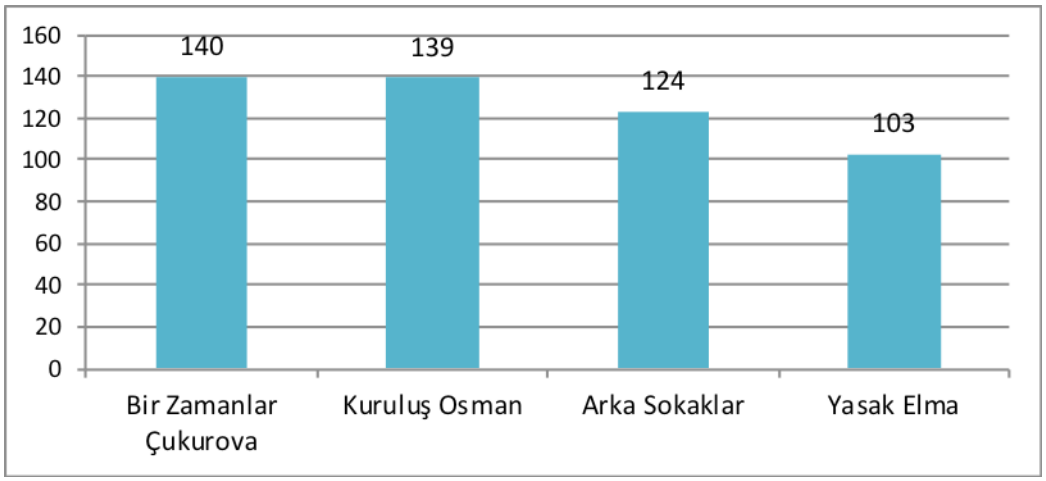

Grafik 5'te iki sezondan daha fazla yayınlanan dizilerin ortalama süreleri verilmiştir. Buna göre; en uzun ortalama süreye sahip dizi 140 dakika ile Bir Zamanlar Çukurova, ikinci sırada 139 dakika ile Kuruluş Osman, üçüncü sırada 124 dakika ile Arka Sokaklar ve son sırada 103 dakika ile yine Yasak Elma bulunmaktadır.

Grafik 6: Yayınlanan ilk bölüm ve son bölüm arasındaki süre farkı

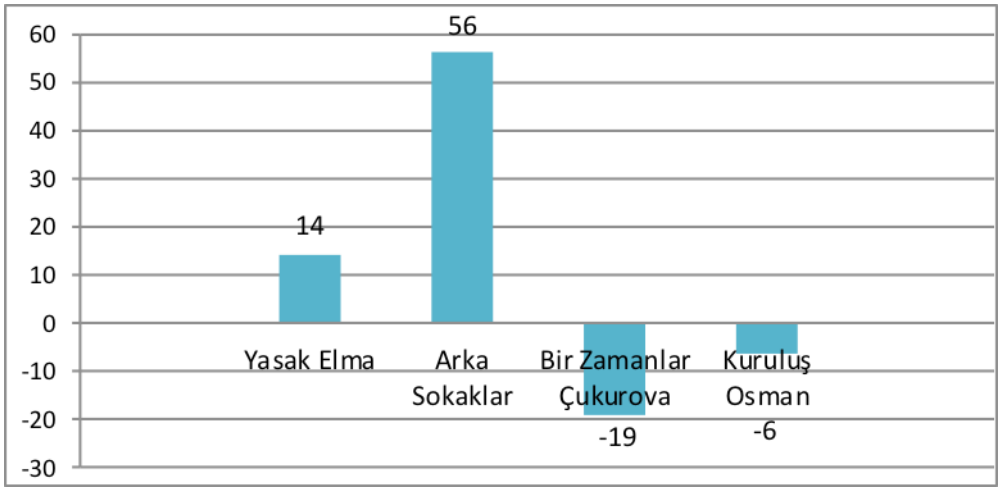

Grafik 6'da iki sezondan daha fazla yayınlanan dizilerin ilk bölümü ve son bölümü arasındaki süre farkı gösterilmektedir. Buna göre 5'nci sezonu yayınlanan Yasak Elma'nın ilk bölümünün süresi ile 8-14 Mayıs 2022 tarihinde yayınlanan bölümün süresi arasında 14 dakikalık bir artış varken, 16'ncı sezonu yayınlanan Arka Sokaklar adlı dizinin ilk bölümü ve belirtilen tarihler arasında yayınlanan bölümü arasında 56 dakikalık büyük bir fark göze çarpmaktadır. Bununla birlikte Bir Zamanlar Çukurova ve Kuruluş Osman adlı dizilerdeki söz konusu fark ise azalış

yönündedir. Kuruluş Osman'ın ilk bölümü ve belirtilen tarihler arasında yayınlanan bölümü arasındaki bölüm süresi farkı 6 dakika iken, Bir zamanlar Çukurova'da bu fark 19 dakikadır. Burada dikkat çeken husus Arka sokaklar adlı dizinin televizyon dizilerinin sürelerinde yaşanan değişimi çok çarpıcı bir şekilde ortaya koyduğudur. İlk bölümü 77 dakika olan bu dizinin 16'ncı sezondaki son üç bölümünün süresi sırasıyla 141, 143 ve 133 dakika olmuştur.

Tablo 3: En uzun bölüm süresine sahip diziler

Sıra No	Dizi Adı	Televizyon Kanalı	En Uzun Bölüm Süresi
1	Alparslan Büyük Selçuklu	TRT 1	174
2	Gönül Dağı	TRT 1	171
3	Camdaki Kız	Kanal D	161
4	Masumlar Apartmanı	TRT 1	161

Tablo 3'e bakıldığında en uzun bölüm süresine sahip olan dizinin 174 dakika ile Alparslan Büyük Selçuklu, ikinci sırada 171 dakika ile Gönül Dağı, üçüncü sırada ise 161 dakika ile Camdaki Kız ve Masumlar Apartmanı adlı iki dizinin yer aldığı görülmektedir. Daha önce de vurgulandığı gibi en uzun ortalama süreye sahip dizileri yayınlayan TRT 1 bölüm süresi olarak da en uzun dizileri yayınlayan kanaldır.

Tablo 4: En kısa bölüm süresine sahip diziler

Sıra No	Dizi Adı	Televizyon Kanalı	En Uzun Bölüm Süresi
1	Arka Sokaklar	Kanal D	77
2	Yasak Elma	FOX TV	88
3	Annenin Sırıdır Çocuk	TV8	95

Tablo 4'te en kısa bölüm süresine sahip olan diziler görülmektedir. Arka Sokaklar adlı dizi 77 dakika ile en kısa bölüm süresine sahiptir. İkinci sırada 88 dakika ile Yasak Elma, üçüncü sırada ise 95 dakika ile yeni başlayan bir dizi olan Annenin Sırrıdır Çocuk adlı dizi yer almaktadır. En kısa bölüm süresine sahip dizilerin sürelerinin bile bazı Amerikan ve Avrupa yapımı sinema filmlerinin süresinden uzun olduğu görülmektedir.

Grafik 7: 2022 yılında vizyona giren Türk filmlerinin süreleri

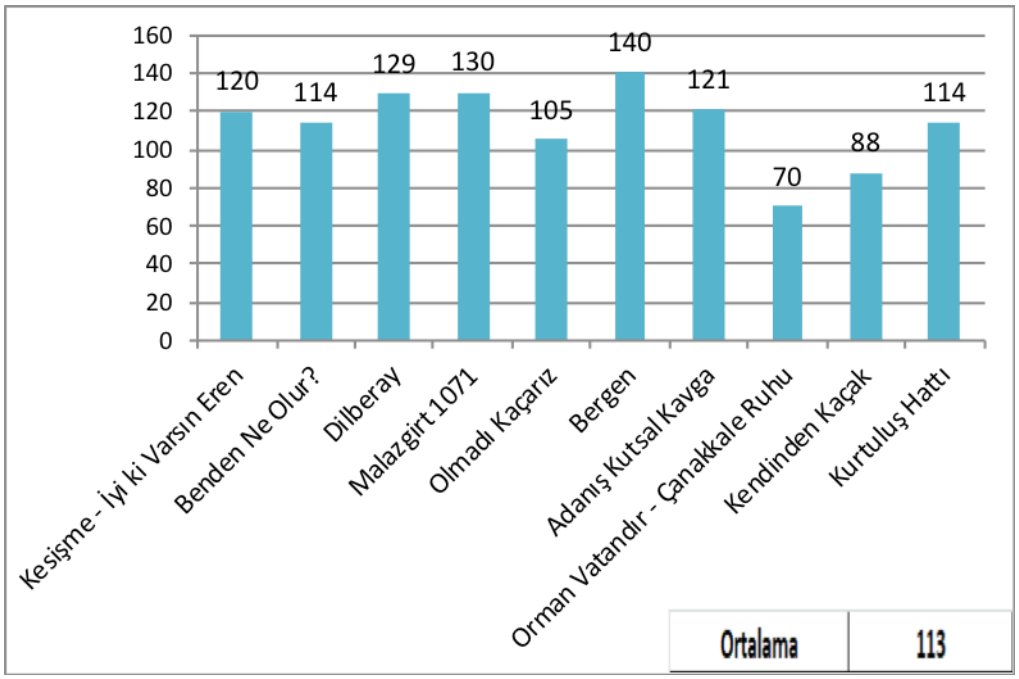

Grafik 7'de 2022 yılında araştırma verilerinin toplandığı 14 Mayıs 2022 tarihine kadar vizyona giren 10 adet Türk filminin süreleri gösterilmektedir. Buna göre en uzun süreye sahip film olan Bergen filminin süresi 140 dakikadır. En kısa film ise uzunluğu 70 dakika olan Orman Vatandır-Çanakkale Ruhu adlı filmdir. Çalışma kapsamına alınan 10 adet Türk filminin ortalama süresi ise 113 dakikadır. Araştırma kapsamına alınan 20 adet Türk dizisinin ortalama bölüm süresi ise 132 dakikadır. Dolayısıyla ortalama dizi süreleri ve ortalama film süreleri arasında 19 dakikalık bir fark olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Türk dizilerinin sürelerinin olması gerekenden çok uzun olduğu ve dizi setlerinde her hafta bir sinema filminden uzun bir yapımın çekildiği ifade edilebilir.

SONUÇ

Türk dizilerinin bölüm sürelerinin uzunluğuna dikkat çekmek, dizilerin süresinin yıllar içinde nasıl uzadığını ortaya koymak, bu konuda farkındalık oluşturmak için yapılan ve 20 adet Türk dizisinin araştırma kapsamına dâhil edildiği bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırma kapsamına alınan Türk dizilerinin ortalama bölüm süresi 132 dakikadır. En uzun ortalama bölüm süresine sahip dizi TRT 1'de yayınlanan Gönül Dağı olurken, en kısa ortalama bölüm süresine sahip dizi FOX TV'de yayınlanan Yasak Elma adlı dizidir. Ortalama bölüm süresi en uzun 5 diziden 4'ü TRT 1'de yayınlanmaktadır. Buradan hareketle önceki yıllarda kamu yayıncılığı yapması ve diğer kanallara örnek olan yayıncılık ilkeleriyle bilinen TRT kanalının serbest piyasa koşullarını uygulamada ve rekabet konusunda özel kanalları geride bıraktığı ifade edilebilir. TRT 1'de yayınlanan dizilerin ortalama bölüm süresi diğer tüm kanallardan açık ara farkla 145 dakikadır. TRT 1'de yayınlanan 5 diziden hiçbirinin ortalama bölüm süresi araştırma kapsamına alınan dizilerin ortama bölüm süresi olan 132 dakikadan daha az değildir. Diğer bir ifadeyle en uzun diziler TRT 1'de yayınlanmaktadır.

2022 yılında yeni başlayan dizilerin ortalama bölüm süreleri 103 ve 146 dakika arasında değişmektedir. En az iki sezon yayınlanan dizilerin ortalama bölüm süresi 103 ve 152 dakika arasında değişirken, iki sezondan daha uzun süredir devam eden dizilerin bölüm süresi 103 ve 140 dakika arasında değişmektedir. Buna göre uzun yıllardır devam eden dizilerle karşılaştırıldığında yeni başlayan ve ikinci sezonu olan diziler daha uzun ortalama bölüm süresine sahiptir. Diğer bir deyişle yıllar içinde dizilerin bölüm süreleri artış göstermiştir. Örneğin, uzun yıllardır devam eden Arka Sokaklar adlı dizinin ilk bölümü ve son bölümü arasındaki süre farkı çok dikkat çekicidir. İlk bölümü 16 sezon önce yayınlanan dizinin ilk bölümü ve 8-14 Mayıs 2022 tarihinde yayınlanan bölümünün süresi arasında 56 dakikalık bir fark vardır. Aynı şekilde 5'nci sezonu yayınlanan Yasak Elma adlı dizinin ilk bölümü ve son bölümü arasındaki süre farkı 14 dakikadır. Diğer taraftan Bir Zamanlar Çukurova ve Kuruluş Osman adlı dizilerde ise ilk bölüm ve son yayınlanan bölüm arasında bölüm süresi bakımından nispeten bir azalma söz konusudur.

Araştırma kapsamına alınan diziler arasında en uzun bölüm süresine sahip olan dizi 174 dakika ile TRT 1'de yayınlanan Alparslan Büyük Selçuklu olurken, en kısa bölüm süresine sahip dizi 77 dakika ile Kanal D'de yayınlanan Arka Sokaklar olmuştur.

2022 yılında araştırma verilerinin toplandığı 14 Mayıs 2022 tarihine kadar vizyona giren 10 adet Türk filminin süreleri incelendiğinde ortalama 113 dakikalık bir süreye sahip oldukları görülmektedir. En uzun film olan Bergen 140 dakika, en kısa film olan Orman Vatandır-Çanakkale Ruhu 70 dakikadır. Araştırma kapsamına alınan dizilerin ortalama bölüm süresi sinema filmlerinin ortalama süresinden 19 dakika daha fazladır. Bu da demektir ki dizi setlerinde her hafta bir filmden daha uzun bir dizi çekiliyor. Özetle Türk dizileri Türk filmlerinden çok daha uzundur.

Türk dizilerinin bölüm sürelerinin uzun olduğundan farklı araştırmalarda da bahsedilmektedir. Arık (2018, s. 161) tarafından yapılan çalışmada Kırgızistan'da Türk dizilerini izleyenlerin Türk dizileriyle ilgili en olumsuz özellik olarak gördüğü konu süresinin uzun olmasıdır. Araştırmaya katılanların üçte biri Türk dizilerinin bölüm süresini uzun bulmaktadır. Bu durum Türk dizilerini izlemeyi bırakanların da en çok şikâyet ettiği konulardan biridir. Ayrıca Türk dizilerini izlemek izleyiciler tarafından çok zaman alan bir eylem olarak görülmektedir.

Türk dizilerinin süresinin izleyiciler tarafından uzun bulunduğu bir diğer araştırma da Kuyucu (2019, s. 590) tarafından yapılmıştır. Katılımcıların Türk dizileriyle ilgili görüşlerinde en olumsuz konu olarak "fazla uzun" olması öne çıkmaktadır. Ayrıca süreyi uzatmak için gereksiz sahnelerin (bakışmalar, tartışmalar, hikâyeyi beslemeyen sahneler) çok olduğuna da vurgu yapılmaktadır.

Çağıl (2020, s. 88) tarafından yapılan yerli dizi sektöründe çalışan yönetmenlerle ilgili çalışmada da dizi sektöründeki sorunlarla ilgili en fazla öne çıkan unsurlardan biri uzun dizi süreleridir. Dizilerin sürelerinin uzun olmasının iş güvenliğinden, nitelikli yapıma ve yaratıcılığa kadar birçok farklı unsuru doğrudan etkilediği görülmektedir.

Tüzün Ateşalp ve Başlar (2020, s. 133) yaptığı çalışmada televizyon dizilerinin uzun süreleri

nedeniyle nitelikli yapımlar olamadığını ve izleyicilerin internet dizilerini izlemeyi televizyon dizilerine tercih ettiğini belirtir. Araştırmaya katılanlar televizyon için üretilen dizileri internet üzerinden atlayarak art arda izlemekte ve yoğun bir izleme gerçekleştirmektedir.

Dizilerin süresinin uzun olmasının bir diğer sonucu da kısa sürede dizi çekmek zorunda kalan ve bölümü yetiştirmek için uzun saatleri sette geçiren oyuncular ve set ekibi bazı sağlık sorunları yaşamaya başlamaktadır. Söz konusu bu durum senaristler için bile geçerlidir. Nitekim Senaryo Yazarları Derneği (SENDER) genel başkanı İlker Barış, kendisiyle yapılan bir görüşmede beyin kanamasını senaristlerin "meslek hastalığı" olarak nitelendirmiştir (Tüzün Ateşalp, 2016, s. 26). Ayrıca yapılan işin bir an önce bitirilme çabası yaratıcılık ve estetik kaygılarının da önüne geçmektedir.

Dizi oyuncularının kariyer sorunları hakkında yapılan bir çalışmada da dizi oyuncularının uzun dizi süreleri nedeniyle uzayan çalışma saatleri neticesinde stres ve tükenmişlik sorunu yaşadığı, ayrıca bunun aileleri ile de kopuk ve sağlıksız bir ilişkinin oluşmasına neden olduğu tespit edilmiştir (Birincioğlu, Yıldız ve Atalay, 2019, s. 856).

Dizilerin sürelerinin uzun olmasının bir başka olumsuz yanı da bilimkurgu gibi bazı türlere yer verilememesidir. Çünkü bilim kurgu türü dizilerde büyük bir dizi çekim platosuna ve kurgu aşaması için uzun bir süreye ihtiyaç bulunmaktadır (Bilici Kanlı, 2020, s. 41). Dolayısıyla önceden çekilmiş elde hazır bölüm sayısının çok olmasını gerektiren bilim kurgu türü diziler hem yapımcılar hem de televizyon kanalları için yüksek maddi risk faktörü içermektedir. Bölüm sürelerinin uzun olmasından olumsuz etkilen bir diğer tür ise sitcom'lardır. Gülse Birsel'in Jet Sosyete ve Birol Güven'in Seksenler gibi bazı yapımları istisna oluştursa da yaklaşık iki saat boyunca izleyiciyi güldürebilmek imkânsız gibi görünmektedir. Bu nedenle olsa gerek sitcom'lar yapımcılar tarafından da pek fazla tercih edilmemektedir.

Kırtepe (2014, s. 181) televizyon dizilerinin aşırı uzun olmasının bireysel ve toplumsal gelişim bakımından olumsuz sonuçları olabileceğini öngörür. Bir haftada 3-4 dizi izleyen bir kişinin zamanının önemli bir kısmını dizi izlemeye ayıracağı için başka işlere vakit bulamayacağını ifade etmektedir.

Dizilerin bu kadar uzun olmasından bütün kesimler şikâyet ederken dizi sürelerinin kısalmak yerine daha da uzamasının en büyük nedeni yayıncı kuruluşların reklam gelirlerini artırmak ve dolayısıyla maliyeti düşürmek için yayın süresine daha çok reklam kuşağı almak istemesidir (Doğanay ve Aktaş, 2021, s. 860). RTÜK kararlarına göre reklam yayınlarının bir saatlik yayın içinde yüzde 20'yi, yani 12 dakikayı aşmaması gerekiyor. Programların yayın süresi 30 dakikadan fazla ise, ilk 30 dakikada reklama izin verilmiyor. İlk 30 dakikadan sonra ise her 30 dakikalık bölümüne, en fazla bir defa ve istenilen zamanda kesilebilecek şekilde reklam verilebiliyor (RTÜK, 2018). Yayıncı kuruluşlar dizilerin bölüm süresini uzatarak daha fazla reklam kuşağı dâhil etmekte ve böylece maliyeti düşürmeye çalışmaktadır. Her hafta yeni bölüm başlamadan önce yayınlanan bir önceki haftanın uzun özeti de yayıncı kuruluşlar tarafından reklam yayınlamak için kullanılan bir taktiktir. Dizi içinde yayınlanan son reklam kuşağının dizinin son sahnesinin bitimine çok az bir süre kala yayınlanıyor olması da diğer bir taktiktir.

Dizilerin uzun olmasının kaynağı olarak RTÜK tarafından belirlenen reklam süreleri gösterilmektedir. Bununla birlikte bu durumdan fayda sağlayan televizyon ve yapım şirketlerinin tutumunu da göz ardı etmemek gerekir. Yerli dizilerin uzun olması neticesinde Türkiye'de bir bölüm olarak çekilen bir dizi yurt dışına 45 dakikalık üç bölüme bölünerek pazarlanabilmektedir. Böylece yapımcı şirket ya da televizyon kanalı önemli bir ek gelir elde ederken eser sahibi, oyuncular ve diğer set çalışanları Türkiye'de gösterilen bir bölüm için aldıkları rakamlarla yetinmek zorunda kalmaktadır (Çağıl, 2020, s. 78). Ayrıca bazı televizyon kanalları önceki yıllarda yayınlanmış ve popüler olmuş dizilerin eski bölümlerini tekrar yayınlayarak izleyiciyi ekranda tutmaya çalışmakta ve böylece reklam gelirlerini artırmaya çalışmaktadır. Tekrarı ya da bölüm özeti yayınlanan dizilerin telif hakları genelde televizyon kanalında olduğu için bu tekrar ya da özet yayınlarından elde edilen gelirlerden oyunculara ve set çalışanlarına herhangi bir ödeme de yapılmamaktadır.

Dizilerin bölüm süreleri artarken yayınlanan bölüm sayıları ise azalmaktadır (Koloğlu, 2018). Önceleri 8 bölüm için yapılan anlaşmalar artık tamamen reytinge bağlanmış duruma gelmiştir. Birinci bölümün yayınlanmasının hemen ardından dizinin yayından kaldırılıp kaldırılmayacağı gündeme gelmeye başlamıştır.

Her ne kadar Kovid-19 pandemi döneminde diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de televizyon izleme süresi ve dizi izleme oranı artmakla birlikte bundan sonrasında günümüz modern insanının bir diziye 2-2,5 saatini ayıracağını beklemek akılcı değildir ve bunun sürdürülebilir yanı olmadığını görmek gerekir.

KAYNAKÇA

Arbatlı, M. S. ve Kurar, İ. (2015). Türk Dizilerinin Kazak-Türk Kültürel Etkileşimine ve Türkçenin Yaygınlaşmasına Etkisi, Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/2 Winter 2015, p. 31-48, ISSN: 1308-2140.

Arık, İ. (2018). Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı Çerçevesinde Kırgızistan'da Üniversite Öğrencilerinin Türk Dizilerini İzleme Eğilimleri. Bişkek:Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aslan, P. (2020). Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi ve Popüler Kültür: Türk Televizyon Dizileri Üzerinden Bir İnceleme. 1. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Aziz, A. (2013). İletişime Giriş. 4. Baskı, İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Bilici Kanlı, B. (2020). Türkiye'de Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Televizyon Kanallarında 2000-2017 Yılları Arasında Yayınlanan Yerli Dizilerin Türlerinin İncelenmesi ve Bu Türler İçinde Bilim Kurgu Türünün Yer Almayışının Sosyo-Kültürel Nedenleri. Kütahya: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Birincioğlu, Y. D., Yıldız, F. Z. ve Atalay, E. (2019). Dizi Oyuncularının Kariyer Sorunları: Örnek Olay Çalışması. 27. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Antalya.

Cumhuriyet, (1975). "Hiç Olmazsa Her Gece Bir Dizi Film" s. 5. (Akt. Yağcı, 2011, s. 6).

Çağıl, F. (2020). Yönetmen Gözü İle Türkiye'de Dizi Sektöründeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Batman: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelenk S. (2010). Aşk-ı Memnu'dan Aşkı Memnu'ya Yerli Dizi Serüvenimiz. Birikim 256/257, 18-27.

Çelenk, S. (1999). Türkiye'de Televizyon Programcılığının Gelişimi ve Genel Eğilimleri. Yıllık 1999. Ankara: Ankara Üniversitesi iletişim Fakültesi. 305-334.

Doğanay, M. ve Konuralp Aktaş, M. (2021). Türkiye'de Televizyon Dizisi Sektörü. Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt 16, Sayı 56, Temmuz 2021, ISSN 2147-5377, ss. 852-878. DO1: 10.14783/maruoneri.944236.

İpşiroğlu, Z. (2020). Televizyon Dizi Pusulası / Dizi Eleştirisinin Temelleri. 1. Basım, İstanbul: E Yayınları.

Kırtepe, S. (2014). Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkileri Sosyo-Kültürel Bir Çözümleme (Erzurum Örneği). Erzurum: Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuyucu, M. (2019). Gençlerin Türkiye'de Üretilen Televizyon Dizilerine Yönelik Tutumları ve Dizi Tüketim Faktörlerinin Analizi. International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS) December 2019 : Volume 5 (Issue 2) e-ISSN : 2458-9381.

Slade, C. ve Beckenham, A. (2005). Introduction: Telenovelas And Soap Operas: Negotiating Reality. Television & New Media, 6(4), 337-341. https://doi.org/10.1177/1527476405279860

TİAK, (2021). Televizyon İzleme Ölçümü 2020 Yıllığı. Ekim 2021.

Tüzün Ateşalp, S. ve Başlar, G. (2020). İnternette Dizi İzleme Pratiklerinin Dönüşümü: Aşırı İzleme (Binge-watching) Üzerine Bir Araştırma. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, (32) , 108-136. DOI: 10.16878/gsuilet.560832

Tüzün Ateşalp, S. (2016). "Nitelikli Televizyon": Medya Profesyonellerinin Perspektifinden Türk Televizyon Dizilerinde Nitelik. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, (25) , 9-37.

Wilson, S. L. R. (1993). Mass Media / Mass Culture. An Inroduction. Updated 1993 Edition. McGraw-Hill Series in Communication. New York, ABD.

Yağcı Aksel, S. C. (2011). "Yerli Dizi Serüveninde 37. Sezon" Beyaz Camın Yerlileri, der. Sevgi Can Yağcı. Kocaeli: Umuttepe.

İNTERNET KAYNAKLARI

Akşam, (2014). "Türkiye dizi ihracatında ABD'nin ardından ikinci". http://www.aksam.com.tr/ekonomi/turkiye-dizi-ihracatinda-abdnin-ardindanikinci/haber-348682, Erişim Tarihi: 07.04.2022.

Deloitte, (2014). "Dünya'nın En Renkli Ekranı: Türkiye'de Dizi Sektörü". http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technologymedia-telecommunications/tr-media-tv-report.pd, Erişim 05.05.2022.

KASAM, (2021). "ABD'den sonra en fazla dizi ihraç eden ülke Türkiye". https://kasam.org/abdden-sonra-en-fazla-dizi-ihrac-eden-ulke-turkiye/. Erişim tarihi: 02.05.2022.

Koloğlu, S. (2018). "Dünyada Tarihi Dizi Modası". https://www.milliyet.com.tr/ cadde/sina-kologlu/dunyada-tarihi-dizi-modasi-2599422, Erişim Tarihi: 15.05.2022.

Milliyet, (2008). "Dört Milyon Dolar Kazandıran Dizi". https://www.milliyet.com.tr/ cadde/4-milyon-dolar-kazandiran-dizi-1002571, Erişim Tarihi: 14.04.2022.

RTÜK (2018). Görsel – İşitsel Medyada Ticari İletişim Mevzuatı ve Uygulamaları. Yayın Tarihi: 24.1.2018, https://www.rtuk.gov.tr/gorsel-isitsel-medyada-ticari-iletisim-mevzuati-ve-uygulamalari/3559, Erişim Tarihi: 03.05.2022.

www.senaryo.org.tr.Türkiye (2010). "Türkiye Sinema Reformu İçin Birleştik". http://www.senaryo.org.tr/article_details.aspx?id=528. Erişim Tarihi: 18.04.2022.

TRT arşiv. https://www.trtizle.com/diziler/ Erişim Tarihi: 12.04.2022.